

ΝΕΟΣ “ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΟΣ” ΤΑΦΟΣ ΕΝ ΘΗΒΑΙΣ

Ἡ πεδιάς ἡ ἀπλουμένη βορείως τῆς πόλεως τῶν Θηβῶν εἶναι ἡ περιοχή ἡ περιλαμβάνουσα τὰ πλουσιώτερα νεκροταφεῖα ὅλων τῶν ἐποχῶν τῆς ἀρχαιότητος, πλὴν βεβαίως τῆς μυκηναϊκῆς, καθ’ ἣν προτιμῶνται οἱ λόφοι πρὸς Νότον, Ἀνατολὰς καὶ Δυσμὰς τῆς ἀκροπόλεως, λόφοι συνιστάμενοι ἐκ μαλακοῦ βράχου, πώρου (πουρὶ ὀνομάζεται ὑπὸ τῶν σημερινῶν κατοίκων) προσφορωτάτου διὰ τὴν λάξευσιν θαλάμων. Τὸ ἀνατολικὸν καὶ κεντρικὸν τμήμα τῆς πεδιάδος φέρει τὸ ὄνομα Καναπίτσα. Ἐδῶ ἀποκαλύπτονται οἱ πλουσιώτεροι κλασσικῶν καὶ ἐλληνιστικῶν χρόνων τάφοι, ἐνῶ οἱ τῶν ἀρχαϊκῶν χρόνων φαίνονται πλείονες καὶ πλουσιώτεροι κατὰ τὸ δυτικὸν τμήμα τοῦ πεδίου.

Ἐκ τῆς ἀνατολικῆς παρυφῆς τοῦ προαστίου τοῦ Πυρίου, πρὸς Βορειοδυσμὰς τῆς πόλεως, ὁδὸς τις ἀγροτικῆ ἄγει εὐθέως πρὸς Βορρᾶν εἰς τὴν τοποθεσίαν «Δυὸ Λιθάρια», πέραν τῆς συγχρόνου Ἐθνικῆς ὁδοῦ Ἀθηνῶν - Λαμίας. Ἐκ τῆς καθ’ ὅλου διαμορφώσεως τοῦ ἐδάφους δὲν ὁρίζεται ἡ ὁδὸς αὕτη ὡς φυσικῆ. Ἡ πεδιάς ἀπλοῦται εὐρεῖα καὶ ἐπίπεδος, βατὴ πανταχοῦ. Ὅμως παρατηρεῖ τις, ὅτι ἐφ’ ἱκανὸν τμήμα τοῦ μήκους τῆς ὁδοῦ τὸ ἐπίπεδον τῶν παρ’ αὐτὴν ἀγρῶν εἶναι ἱκανῶς ὑψηλότερον, ἰδίᾳ κατὰ τὴν ἀνατολικὴν πλευράν. Τοῦτο ὁδηγεῖ εἰς τὴν ὑπόθεσιν, ὅτι ἡ ὁδὸς εἶναι παλαιά, ἴσως ἀρχαία, κατῆλθε δὲ ἡ στάθμη τῆς ἐκ τῆς μακροχρονίου χρήσεως. Ἡ ὑπόθεσις αὕτη φαίνεται ἐπιβεβαιουμένη διὰ τῆς ἀνακαλύψεως κατὰ τὰς πρώτας ἡμέρας τοῦ ἔτους 1967 τοῦ περὶ οὗ κατέρω μακεδονικοῦ¹ τύπου τάφου.

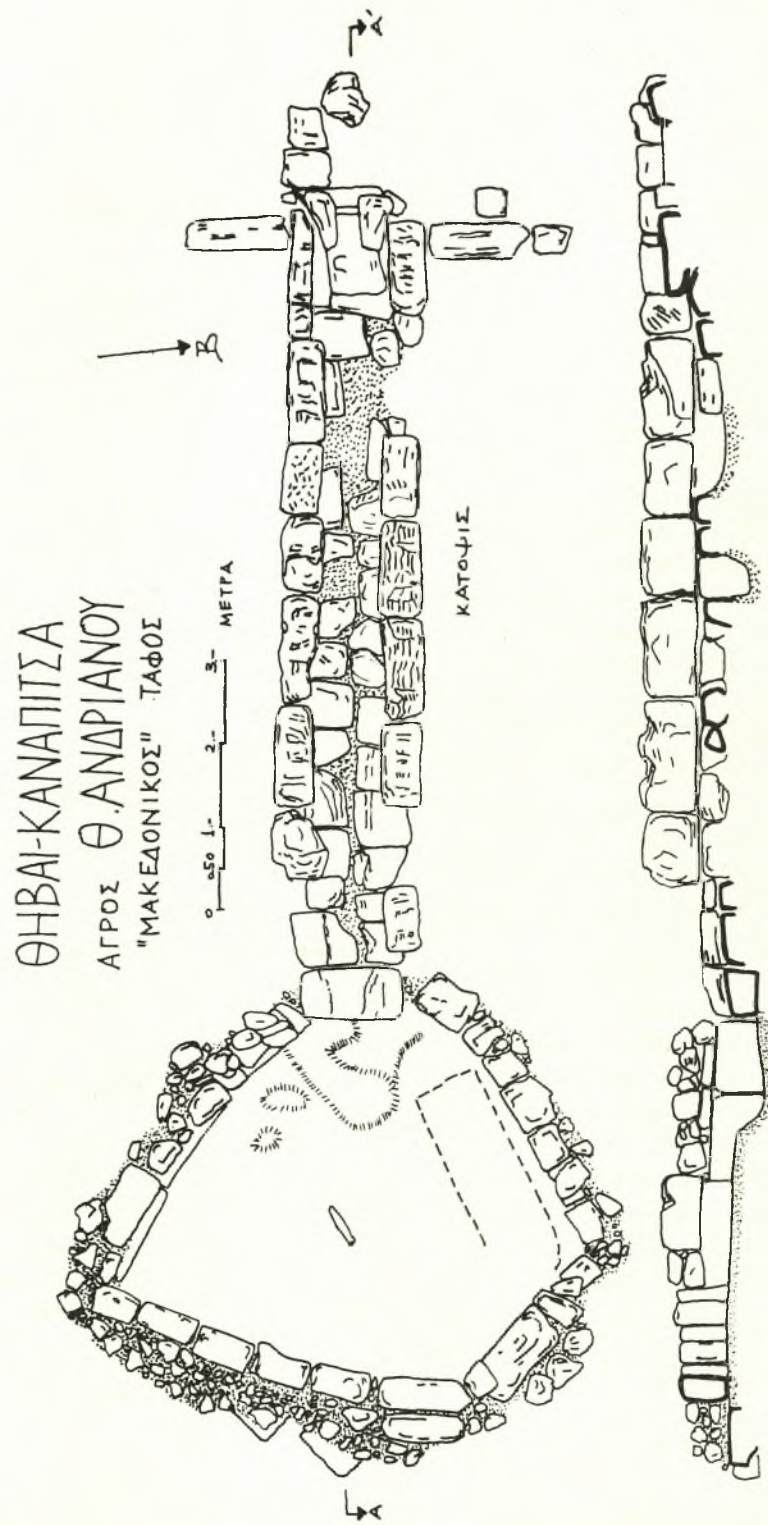
Ἀνεκαλύφθη οὗτος κείμενος κατὰ τὸ μέσον περίπου τῆς ἀποστάσεως μεταξύ Πυρίου καὶ «Δυὸ Λιθαριῶν», ἀνατολικῶς τῆς ὁδοῦ. Ἡ εἰσόδος του ἔκειτο ἀκριβῶς ἐπὶ τοῦ ἀνατολικοῦ χάνδακος τῆς ὁδοῦ, ὃ δὲ δρόμος του, καίπερ ἀποκλίνων ὀλίγον τῆς ἀκριβοῦς ἀνατολικῆς - δυτικῆς

κατευθύνσεως, εἶναι ὅμως κάθετος πρὸς τὸν κατὰ μῆκος ἄξονα τῆς ὁδοῦ, δεικνύων ὅτι κατὰ τοὺς χρόνους τῆς κατασκευῆς τοῦ τάφου ἡ ὁδὸς ὑπῆρχε καί, τοῦλάχιστον εἰς τὸ τμήμα τοῦτο, ἡ κατεύθυνσίς της ἦτο ἡ αὐτὴ πρὸς τὴν σημερινήν.

Ὁ τάφος (εἰκ. 1) ἦτο ἐκτισμένος διὰ πωρολίθων καὶ ἀσβεστολίθων. Πωρολίθος ἐχρησιμοποιοῦν διὰ τοὺς τοίχους τοῦ δρόμου ἀποκλειστικῶς, ἐνῶ διὰ τὸ δάπεδόν του ἐχρησιμοποιοῦν καὶ τινες ἀσβεστόλιθοι. Ἀντιθέτως εἰς τὴν οἰκοδόμησιν τοῦ θαλάμου ἐκυριάρχησεν ὁ ἀσβεστόλιθος.

Ἀπὸ τῆς εἰσόδου, διαμορφουμένης διὰ δύο λίθων μὲ ἐπίπεδον τὴν ἐσωτερικὴν καὶ προσθίαν ὄψιν (πίν. ΙΒα), εἰσερχόμεθα εἰς διάδρομον ἔχοντα μῆκος ἀπὸ τῆς προσθίας ἀκμῆς τοῦ καταφλίου τῆς εἰσόδου μέχρι τῆς ἐσωτερικῆς ἀκμῆς τοῦ καταφλίου τοῦ θαλάμου 10.00 μ. Τὸ πλάτος τοῦ διαδρόμου κυμαίνεται μεταξύ 0.67 καὶ 0.80 μέτρων. Τὸ ἄνοιγμα τῆς εἰσόδου εἶναι μόλις 0.30 μ. Οἱ δύο λίθοι οἱ μορφοῦντες ταύτην (οἰονεὶ βάσεις παραστάδων) ἔχουν μῆκος 0.60 καὶ ὕψος μόλις 0.20 μ. Τὸ πρόσθιον τμήμα τού-

1 Ὡς γνωστόν, μέγας εἶναι ὁ ἀριθμὸς τῶν «Μακεδονικῶν» τάφων καθ’ ὅλην τὴν Ἑλλάδα, ὡς καὶ εἰς τὰς παρυφᾶς τοῦ ἀρχαίου ἐλληνικοῦ κόσμου, δυστυχῶς ὅμως, ὡς δύναται νὰ ἴδῃ τις καὶ εἰς τὸ ἐπ’ ἐσχάτων κυκλοφορήσαν βιβλίον τοῦ Φ. ΠΕΤΣΑ, Ὁ τάφος τῶν Λευκαδίων, ἐλάχιστοι τούτων ἔχουν δημοσιευθῆ κανονικῶς, ἕτεροι οὐδὲ ἂν ἔχουν ἀποτυπωθῆ ἂν καὶ μὴ χρήζοντες ἀνασκαφῆς, καὶ τέλος μέγας ἀριθμὸς ἔχει ἐπισημανθῆ, πλὴν ἡ ἔρευνά των δὲν ἐπραγματοποιήθη εἰσέτι. Ὅθεν, νομίζομεν ὅτι προβαίνοντες εἰς τὴν δημοσίευσιν τοῦ ἀρτι εὑρεθέντος τούτου τάφου συμβάλλομεν εἰς τὴν πραγματοποίησιν τῆς ἀναγκαίας ἐργασίας ὑποδομῆς οὗτως, ὥστε νὰ καταστῆ κάποτε δυνατὴ ἡ μελέτη τοῦ τόσον σημαντικοῦ τούτου κεφαλαίου τῆς ἐλληνικῆς ἀρχιτεκτονικῆς.

Είχ. 1. Κάτοψις και τομή τοῦ «Μακεδονικοῦ» τάφου.

των βαίνει ἐπὶ λίθου ἐπιπέδου ἄνω, πλάτους 0.70 καὶ μήκους 0.20 μ., τὸ ὀπίσθιον ἐπὶ λίθου ἔχοντος ἐπίπεδόν τινα ἐπιφάνειαν καὶ εἰς τὸ αὐτὸ ὕψος πρὸς τὴν τοῦ προηγουμένου, διαστάσεις δὲ ἔχοντος μήκος μὲν 1.00 πλάτος δὲ 0.70 μ. Οἱ δύο οὗτοι λίθοι σχηματίζουν τὸ κατώφλιον. Ἡ ἄνω ἐπιφάνειά των εὐρίσκεται 0.25 μ. ὑψηλότερον τῆς ἄνω ἐπιφάνειας τοῦ ἐπομένου λίθου τοῦ δαπέδου τοῦ δρόμου, ὥστε οὕτω νὰ δημιουργῆται βαθμὶς.

Τὸ δάπεδον τοῦ δρόμου ἔχει κατασκευασθῆ διὰ λίθων, τῶν ὁποίων ἡ ἄνω ἐπιφάνεια θὰ ἦτο ἀρχικῶς περίπου ἐπίπεδος, τοποθετημένων δὲ εἰς δύο παραλλήλους σειράς. Ἐπειδὴ οἱ λίθοι εἶναι ἀκανόνιστοι τὸ σχῆμα, δὲν δύναται νὰ παρακολουθηθῆ ὁ κατὰ μήκος μεσαῖος ἀρμός. Ἐπὶ τοῦ πρὸς τὰ ἔξω τμήματος τῆς ἄνω ἐπιφάνειας των βαίνουν οἱ λίθοι οἱ μορφοῦντες τὰς πλευρὰς τοῦ διαδρόμου. Μέρος ὅμως μόνον τῆς κάτω ἐπιφάνειας τούτων ἀπτεται τῶν λίθων τοῦ δαπέδου. Τὸ λοιπὸν ἐδράζεται ἐπὶ τοῦ χώματος. Πρόκειται περὶ ἐπιμήκων ὀρθογωνίων πλινθίδων τοποθετημένων παρὰ μήκος. Τὸ μήκος των κυμαίνεται μεταξὺ 0.80 κατ' ἐλάχιστον καὶ 1.30 μ. κατὰ μέγιστον, τὸ πλάτος των μεταξὺ 0.30 καὶ 0.65 μ. καὶ τὸ ὕψος των μεταξὺ 0.60 καὶ 0.75 μ. Εἰς ἐκάστην πλευρὰν τοῦ διαδρόμου ὑπῆρχον ἀρχικῶς ἔννεα λίθοι καὶ εἰς μικρότερος μεταξὺ τοῦ πρώτου καὶ τοῦ δευτέρου λίθου, ὅμως ὁ ὕψους καὶ ὁ ἔνατος τῆς δεξιᾶς (νοτίας) πλευρᾶς ὡς καὶ ὁ δεύτερος, ὁ ἔβδομος καὶ ὁ ἔνατος τῆς ἀριστερᾶς (βορείου) ἠλείπον. Ἐπίσης ἠλείπον καὶ τινες λίθοι τοῦ δαπέδου (πίν. ΙΒβ).

Οἱ λίθοι τῶν πλευρῶν εἶναι ἰδιαιτέρως ἐφθαρμένοι καὶ δὴ κατὰ τὴν ἄνω ἐπιφάνειάν των, τῆς ὁποίας ἦπτετο τὸ ἄροτρον κατὰ τὴν καλλιέργειαν τοῦ ἀγροῦ. Σχεδὸν ἅπαντες ἄλλωστε φαίνονται ἐλαφρῶς κεκνημένοι ἐκ τῆς αὐτῆς αἰτίας καὶ ἴσως εἰς τοῦτο ἐν πολλοῖς ὀφείλεται τὸ γεγονός ὅτι σήμερον τὸ εἶδος τοῦ διαδρόμου ποικίλλει τόσον ἀπὸ σημείου εἰς σημεῖον. Φαίνεται ἐξ ἄλλου, ὅτι τὸ ἐλεύθερον τῆς ἐπιφάνειας τοῦ δαπέδου ἔχει ἐν μέρει ἀποτριβῆ, μᾶλλον ὑπὸ τῶν ὀμβρίων ὑδάτων τῶν εἰσερχομένων ἀπὸ τῆς εἰσόδου καὶ φερομένων πρὸς τὸν θάλαμον, οὕτως ὥστε τὸ ἐσώτατον σημεῖον τοῦ δαπέδου πρὸς τὸν θάλαμον εὐρίσκεται εἰς

στάθμην κατὰ 0.70 μ. χαμηλότεραν τοῦ πρώτου εὐθὺς μετὰ τὸ κατώφλιον τῆς εἰσόδου. Τὸ ἦμισυ ὅμως τῆς τοιαύτης κλίσεως περίπου πρέπει νὰ θεωρηθῆ ὡς σκόπιμον ἐκ κατασκευῆς, διότι, ἐὰν δὲν ὑπῆρχεν ἐξ ἀρχῆς κλίσις, δὲν θὰ ἦτο δυνατόν νὰ εἰσερεύσῃ τὸ ὕδωρ.

Ὁ τελευταῖος λίθος τοῦ δαπέδου τοῦ δρόμου ἀποτελεῖ συγχρόνως καὶ κατώφλιον εἰσόδου πρὸς τὸν θάλαμον. Εἶναι ἐνιαῖος καὶ ἔχει τοποθετηθῆ κατὰ πλάτος. Αἱ διαστάσεις τῆς ἄνω ἐπιφάνειας του εἶναι 1.20×0.65 μ. καὶ πρέπει νὰ ὑπολογισθῆ, ὅτι ἡ ἀρχικὴ του στάθμη εὐρίσκετο 0.40 μ. περίπου ὑψηλότερον τῆς στάθμης τοῦ δαπέδου τοῦ θαλάμου. Σήμερον καὶ ἡ ἐπιφάνεια τοῦ κατωφλίου ἔχει φθαρῆ, ἀλλὰ καὶ εἰς τὸ δάπεδον τοῦ θαλάμου πρὸ τούτου τὰ ὕδατα ἔχουν σχηματίσει λάκκον ἀκανόνιστον.

Ὁ θάλαμος εὐρίσκεται εἰς ὀλίγον χαμηλότερον ἐπίπεδον ἢ ὁ δρόμος, εἶναι τετράπλευρος καὶ παρέχει κάτοψιν κατ' ἐξοχὴν ἀκανόνιστον. Ἡ εἴσοδος εὐρίσκεται κατὰ τὴν μίαν τῶν γωνιῶν. Οἱ τοῖχοί του σφύζονται μέχρις ὕψους 0.85 μ. κατὰ μέγιστον. Ἡ νοτιοδυτικὴ πλευρὰ ἔχει μήκος ἐσωτερικῆς ὄψεως 3.95 μ. καὶ διαγράφει πολὺ ἀνοικτὴν καμπύλην. Ἡ ἐπομένη, νοτιοανατολική, πλευρὰ ἐνοῦται πρὸς τὴν πρώτην εἰς ἀνοικτὴν ὀξεῖαν γωνίαν, ἔχει μήκος ἐσωτερικῆς ὄψεως 4.00 μ. καὶ κατὰ τὸ πρῶτον ἦμισυ τοῦ μήκους της εἶναι εὐθεῖα κατὰ δὲ τὸ λοιπὸν καμπυλοῦται ἐλαφρῶς πρὸς τὰ ἔσω (πίν. ΙΓα.β).

Ἡ βορειοανατολικὴ πλευρὰ ἔχει μήκος ἐσωτερικῆς ὄψεως 2.00 μ., ἐνοῦται εἰς ἀμβλείαν γωνίαν μὲ τὴν προηγουμένην καὶ τὴν ἐπομένην καὶ εἶναι εὐθεῖα. Τέλος ἡ βορειοδυτικὴ πλευρὰ ἔχει μήκος ἐσωτερικῆς ὄψεως 3.70 μ. καὶ εἶναι εὐθεῖα κατὰ τὰ τρία πέμπτα τοῦ μήκους της πρὸς τὴν προηγουμένην, ἐνῶ τὸ λοιπὸν καμπυλοῦται ἐλαφρῶς πρὸς τὰ ἔσω μέχρι τῆς εἰσόδου.

Οἱ τοῖχοι σφύζον μόνον ἓνα δόμον, ἂν καὶ ἀναφορικῶς μὲ τὴν βορειοανατολικὴν καὶ τὴν βορειοδυτικὴν πλευρὰν πολὺ δυσκόλως δυνάμεθα νὰ ὀμιλήσωμεν περὶ δόμων. Κανονικοῦ σχήματος παραλληλεπίπεδοι λίθοι ἔχουν χρησιμοποιηθῆ μόνον εἰς τὴν νοτιοανατολικὴν πλευρὰν, ἐνῶ εἰς τὴν νοτιοδυτικὴν τρεῖς πολὺ μεγάλοι λίθοι σχηματίζουν τὴν πρώτην στρῶσιν, ἀλλὰ μόνον τὸ $\frac{1}{3}$ περίπου τοῦ ὕψους των ἐξέ-

χει τοῦ ἐδάφους. Τὸ λοιπὸν ἀποτελεῖ συγχρόνως καὶ τὴν θεμελίωσιν. Εἰς μέγας κανονικὸς τὸ σχῆμα λίθος ἔχει χρησιμοποιηθῆ καὶ εἰς τὴν βορειοανατολικὴν πλευρὰν σχηματίζων πλεον τοῦ ἡμίσεος τοῦ μήκους τῆς. Αἱ παραλληλεπίπεδοι πλινθίδες ἔχουν χρησιμοποιηθῆ μόνον διὰ τὸ ἐσωτερικὸν μέτωπον τῶν τοίχων, ἐνῶ τὸ λοιπὸν τοῦ πλάτους τούτων σχηματίζεται δι' ἀκανονίστων μικρῶν καὶ ἀμελῶς τεθέντων λίθων. Μόνον κατὰ τὴν ἐξωτερικὴν ὄψιν τῆς νοτιοανατολικῆς πλευρᾶς παρατηρήθησαν βαθέως τοποθετημέναι δύο πλινθίδες εἰς θέσιν διαγώνιον, ἴσως σκοποῦσαι εἰς τὴν ἐξισορροπῆσιν τῶν ὠθήσεων τῆς ἀνωδομῆς.

Τὸ ἐμβαδὸν τοῦ θαλάμου ὑπελογίσθη κατὰ τι μεγαλύτερον τῶν 17 τετρ. μέτρων.

Ἐκατέρωθεν τῆς εἰσόδου καὶ καθέτως ἔκ τῶν ἔξω πρὸς τοὺς μακροὺς τοίχους τοῦ δρόμου φέρονται λίθοι ἐπιμήκεις, εἰς μὲν κατὰ τὴν νοτιάν πλευρὰν δύο δὲ κατὰ τὴν βόρειον, ἔδραζόμενοι ἐπὶ τοῦ χώματος. Ἄλλοι δύο λίθοι εὐρίσκονται τοποθετημένοι κατὰ τὴν προέκτασιν τῆς βορείου μακρᾶς πλευρᾶς πρὸ τῆς εἰσόδου.

Ἐντὸς τοῦ θαλάμου καὶ παρὰ τὴν βορειοδυτικὴν πλευρὰν εὐρέθη ἐντὸς ταπεινῆς ἐπιχώσεως ταφή, τῆς ὁποίας τὸ δάπεδον εὐρίσκειτο εἰς τὸ αὐτὸ ἐπίπεδον μὲ τὸ δάπεδον τοῦ θαλάμου, ἔχουσα μῆκος 2.50 περίπου μέτρων καὶ πλάτος μέγιστον 0.80 περίπου μέτρων. Ὁ σκελετὸς τοῦ μόνου νεκροῦ ἦτο λίαν ἐφθαρμένος καὶ δὲν κατωρθώθη κἄν ὁ καθαρισμὸς του. Οὐδὲν εὐρέθη κτέρισμα ἐντὸς τῆς ταφῆς.

Κατὰ τὸ κέντρον τοῦ θαλάμου ὑπῆρχε λάξευμα βαθὺ περὶ τὰ 0.20 μ., μήκους 0.50 περίπου καὶ πλάτους 0.10 μ. Ἐντὸς αὐτοῦ καὶ παρ' αὐτῷ εὐρέθησαν ὀστᾶ βοοειδοῦς καὶ ἀγνύς. Ἐκ τοῦ δαπέδου τοῦ θαλάμου συνελέγησαν τὸ κάτω τμήμα ὀξυπυθμένου ἀμφορέως καὶ ἑτέρα ἀγνύς.

Ἐπὶ τῶν λίθων τῆς νοτιοδυτικῆς πλευρᾶς εὐρέθη νόμισμα χαλκοῦν ἑλληνικῆς πόλεως εἰκονίζον κατὰ μὲν τὴν προσθίαν πλευρὰν προτομὴν Ἀυγούστου ἐστεφανωμένην, κατὰ δὲ τὴν ὀπισθίαν ἐφθαρμένην ὀρθίαν μορφὴν (Διόνυσος;). Κατὰ τὸν δρόμον οὐδὲν κινητὸν ἐγένετο εὑρημα πλὴν χαλκοῦ νομίσματος εὐρεθέντος ὀλίγον βαθύτερον τῆς θεμελιώσεως κατὰ τὸ μέσον τοῦ μήκους τοῦ διαδρόμου, ὅπου εἰς τῶν

λίθων τοῦ δαπέδου ἔλλειπε. Πρόκειται περὶ νομίσματος Φιλίππου τοῦ Β' μὲ παράστασιν νεανικῆς κεφαλῆς καὶ ἱππέως.

Ὡς ἔκ τῶν ἀνωτέρω καταφαίνεται, δύο εἶναι τὰ ἰδιαίτερος χαρακτηριστικὰ γνωρίσματα τοῦ περὶ οὗ πρόκειται τάφου: Ἡ ἐκπλήσσοσα πτωχεία τῶν εὐρημάτων, κυριώτατα δὲ καὶ τῆς ὅλης κατασκευῆς, καθὼς καὶ τὸ ὅλως ἰδιότυπον τοῦ σχεδίου μὲ τὸν μακρότατον διάδρομον καὶ τὴν λίαν ἀκανόνιστον κάτοιπιν τοῦ θαλάμου. Ἡ πτωχεία τῆς κατασκευῆς συνδυαζομένη πρὸς τὴν ἀπουσίαν πραγματικῆς θεμελιώσεως ἄγει εἰς τὴν σκέψιν, ὅτι ἡ ἀνωδομὴ δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἦτο λιθίνη, καθότι καὶ τὸ ἔδαφος, ἐφ' οὗ ἔδραζονται οἱ σφζόμενοι λίθοι εἶναι ἀμμῶδες καὶ ἕτεροι λίθοι προερχόμενοι ἔκ τῆς καταστροφῆς δὲν εὐρέθησαν οὔτε ἐντὸς, οὔτε παρὰ τὸν δρόμον ἢ τὸν θάλαμον. Ὀδηγούμεθα οὕτως ἀναγκάως σχεδὸν εἰς τὸ συμπέρασμα, ὅτι ἡ ἀνωδομὴ ἦτο ξυλοπλινθίνη, καὶ διὸ ὅτι ξύλα θὰ ἐχρησιμοποιήθησαν διὰ τὰς παραστάδας τῆς θύρας ἢ ἀμφοτέρων τῶν θυρῶν (ἐφ' ὅσον θὰ ὑποθέσωμεν ἵπαρξιν θυρώματος κατὰ τὸ ἐσωτερικὸν ἄκρον τοῦ διαδρόμου) καὶ διὰ τὴν στέγασιν τοῦ δρόμου καὶ τοῦ θαλάμου. Ἡ ὄροφὴ τοῦ διαδρόμου δυνατὸν νὰ ἦτο ὀριζοντία, ἀλλὰ ἡ τοῦ θαλάμου δὲν φαίνεται πιθανὸν νὰ ἦτο τοιαύτη. Πιθανώτερον, ὡς πιστοῦται καὶ ἔκ τῆς σημερινῆς ἐλαφρᾶς ἀνωμαλίας τοῦ ἐδάφους καὶ ἔκ τοῦ ὅτι ἡ ἐξωτερικὴ ὄψις τῶν τοίχων τοῦ θαλάμου δὲν φαίνεται προοριζομένη νὰ εἶναι ὄρατὴ καὶ ἔκ τῆς παγίας τακτικῆς τῶν ἀρχαίων, πρέπει νὰ ἀναπαραστήσωμεν τύμβον καλύπτοντα τὸν τάφον· οὔτε δὲ φαίνεται πιθανόν, ὅτι ὀριζοντία κάλυψις τόσο μεγάλου χώρου διὰ ξύλων ἔδραζομένων μάλιστα ἐπὶ πλινθῶν ὤμων (διότι ἔνδειξις ὑπάρξεως καθέτων δοκῶν δὲν εὐρέθη) θὰ ἦτο δυνατὸν νὰ ἀνθέξη τὸ βάρος τοῦ χώματος τοῦ τύμβου. Ἄλλωστε καὶ ἡ κάλυψις τοῦ θαλάμου τείνει πρὸς τὸ περιφερὲς (διότι οὐσιαστικῶς πρόκειται περὶ τριπλεύρου μὲ κυρτὰς τὰς πλευρᾶς) καὶ ἡ θολωτὴ τρόπον τινὰ κάλυψις προσιδιάζει εἰς τὴν τρίπλευρον κάτοιπιν. Ἐκτὸς αὐτοῦ κατὰ κανόνα ἡ κάλυψις τῶν θαλάμων τῶν μακεδονικοῦ τύπου τάφων εἶναι θολωτὴ. Οἱ λίθοι οἱ καθέτως φερόμενοι ἔξωθεν πρὸς τὰς πλευρᾶς τοῦ διαδρόμου ἀπο-

τελοῦν οἰονεὶ μέτωπον καὶ ὄριον τοῦ τύμβου παρὰ τὴν εἴσοδον, ὡς π. χ. συμβαίνει εἰς τὸν τάφον τοῦ Κίρκ - Κιλισέ¹.

Ἡ ἀναλογία τοῦ μήκους τοῦ δρόμου πρὸς τὸ μέγεθος τοῦ θαλάμου εἶναι σχεδὸν μοναδική². Ὡσαύτως τὸ ἀκανόνιστον τῆς κατόψεως τοῦ θαλάμου εἶναι πιθανώτατα σκόπιμον, καθότι οὐδὲν ἐκάλυψε τὴν κατασκευὴν θαλάμου κανονικῆς κατόψεως καί, καθόσον τοῦλάχιστον γνωρίζομεν, μοναδικόν. Ἡ ἐρμηνεῖα τῶν ιδιοτυπιῶν αὐτῶν πιθανώτατα εὐρίσκεται εἰς τὴν ιδιοτυπίαν τῆς ἠρωικῆς λατρείας ἐν Θήβαις. Ὑψιχάνει δηλονότι ἄξιον σημειώσεως, ὅτι τὰ ὡς ἄνω γνωρίσματα προσιδιάζουσι εἰς τοὺς λαξευτοὺς μυκηναίκοις τάφους, εἰς Θήβας δέ, ὑπερπᾶσαν ἄλλην ἑλληνίδα πόλιν, σειρὰ ὅλη τοιοῦτων τάφων κατὰ τοὺς κλασσικοὺς καὶ τοὺς ὑστερωτέρους χρόνους τῆς ἀρχαιότητος ἐξελαμβάνοντο ὡς τάφοι μυθικῶν ἡρώων καὶ πιθανώτατα παρ' αὐτοὺς ἢ καὶ ἐντὸς αὐτῶν ἠσκεῖτο ἠρωικὴ λατρεία³. Ἐξ ἄλλου τὸ ὅτι οἱ μακεδονικοῦ τύπου τάφοι ἐθεωροῦντο ἡρώα τῶν ἐντὸς αὐτῶν θαπτομένων νεκρῶν θεωρεῖται πλέον βέβαιον. Νομίζομεν οὕτως, ὅτι εἰς τὴν διάπλα-

σιν τῆς μορφῆς τοῦ περι οἷ ὁ λόγος τάφου ἐπέδρασαν αἱ ἀντιλήψεις αἱ σχηματισθεῖσαι εἰς τὴν συνείδησιν τῶν Θηβαίων τεχνιτῶν περὶ τῆς μορφῆς ἑνὸς τάφου - ἡρώου, ἐκ τῆς ἐμπειρίας των περὶ τῶν τάφων - ἡρώων τῶν μυθικῶν τῆς πόλεως μορφῶν, βοηθοῦντος καὶ τοῦ γεγονότος, ὅτι δὲν φαίνεται νὰ ὑπῆρχεν ἐν Θήβαις ἰσχυρὰ παράδοσις κατασκευῆς μακεδονικοῦ τύπου τάφων.

Παράλληλον μόνον τῆς ἀκανόνιστου κατόψεως κατὰ τινὰ τρόπον εὐρίσκομεν εἰς τοὺς θαλάμους τοῦ ἐν Καρὰλῶ τάφου C⁴, ὅπου αἱ μὲν κατόψεις εἶναι κανονικαὶ καὶ οἱ θάλαμοι καλύπτονται διὰ τοῦ συστήματος τῶν ἑπαλλήλως ἐγγραφομένων σχημάτων, τὰ σχήματα δὲ ταῦτα ἀπὸ τοῦ πρώτου ἤδη εἶναι ἀκανόνιστα. Νομίζομεν δὲ περαιτέρω, ὅτι ἡ προέλευσις τοῦ ὡς ἄνω τρόπου στεγάσεως ἐκ ξυλίνης ὀροφῆς δὲν εἶναι ἄνευ σημασίας καὶ διὰ τὴν παροῦσαν περίπτωσιν, ὅπου ἡ ξυλίνη στέγασις ὑπετέθη ἀνωτέρω καὶ δι' ἄλλους λόγους.

Δυστυχῶς ἱκανοποιητικὴ χρονολόγησις τοῦ τάφου δὲν εἶναι δυνατή, διότι τὸ μὲν νόμισμα Φιλίππου τοῦ Β' εἶναι terminus post quem, τὸ νόμισμα ὅμως τῶν χρόνων τοῦ Αὐγούστου δυνατὸν μὲν νὰ ἀπετέθη ἢ νὰ παρέπεσε κατὰ τοὺς χρόνους τῆς κατασκευῆς τοῦ τάφου, δυνατὸν ὅμως καὶ μετὰ τὴν καταστροφὴν νὰ ἐχώσθη διὰ τῆς ἀρόσεως, διότι τὰ χῶματα ἐταράσσοντο μέχρι τοῦ ἕψους εἰς ὃ τοῦτο εὐρέθη.

4 J. COUPRY, Les Tumuli de Karalar et la sépulture du roi Déiotaros II, *Revue Archéologique* 1935, σ. 133-151. — R. UĞUZ, Karalar Hafriyatı, *Türk Tarih* II, 1934.

1 F. W. HASLUCK, BSA 17, 1910/11, 76 ἐξ. πίν. XX.

2 Μακρὸν δρόμον ἔχουν καὶ ἕτεροι τάφοι, μακρότερον ὅμως ἐν ἀναλογίᾳ πρὸς τὸν θάλαμον γνωρίζω μόνον τὸν δρόμον τοῦ τάφου τοῦ Μάλ Τεπέ Θράκης (FİLOW, *Izvestija* τοῦ Βουλγαρικοῦ Ἀρχαιολογικοῦ Ἰνστιτούτου τ. 11, 1937, 7-79, εἰκ. 5-17).

3 Α. ΚΕΡΑΜΟΠΟΥΛΛΟΣ, ΑΔ 3, 1917, 107 ἐξ., 111, 123 ἐξ., 319, 326 (καὶ σημείωσις 1), 362, 370 ἐξ., 392 ἐξ. 396 ἐξ., 398, 413 ἐξ.

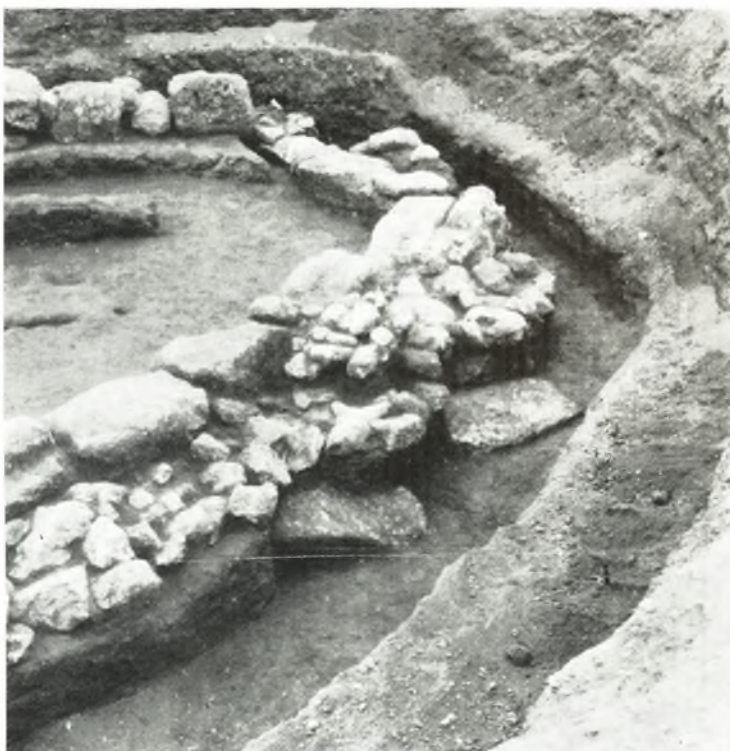
α. Ὁ δρόμος ἀπὸ τῆς εἰσόδου.

β. Ὁ τάφος ἀπὸ Α.

α. Ὁ θάλαμος ἀπὸ ΒΔ. (ἐσωτερικὴ ὄψις τῆς ΝΔ. καὶ τῆς ΝΑ. πλευρᾶς).

β. Τὸ ἀνατολικὸν ἥμισυ τοῦ θαλάμου ἐκ Ν.